

Denne artikel skal der refereres til som:

Symptomet i psykoanalysen. Jane Bykær. www.psykoanalysen.dk. Udgivet november 2016.

Symptomet i psykoanalysen

Symptomet er så brugt et begreb i vort sprog, at det kan synes unødvendigt at forholde sig til betydningen af det i denne sammenhæng. Men denne genkendelighed, som bygger på en udviklet konvention i sproget, vil skabe et blindt hul i forhold til [psykoanalysen](http://www.psykoanalysen.dk), såfremt det ikke får nogen bemærkninger med på vejen. I lægevidenskaben er symptomer tegn. Tegn, hvis samstilling med andre symptomer via de diagnostiske kriterier viser hen til en given sygdoms diagnose.

Symptombilleder kan dermed benyttes til at udelukke eller omvendt stille den rette diagnose.

Symptomet som begreb i psykoanalysen har en anden betydning. Det er egentlig ikke så mærkeligt, når vi tager med i betragtning, hvad det er, de to forskellige felter arbejder i og med.

Det er vidt forskellige grundantagelser, der er i spil. Psykoanalysens [grundantagelse](#) er det ubevidste, lægevidenskaben bygger på en biologisk determinisme. De tager dermed afsæt i vidt forskellige grundantagelser. Larry Dossey skriver om lægevidenskabens grundantagelse:

”Lægevidenskaben bygger på en antagelse om biologisk determinisme. En antagelse, der nedstammer og er overleveret fra den tid i 16(K)- hvor filosofen Descartes argumenterede for, at mennesket kunne sidestilles med et ur, hvor alle fejlfunktioner kunne forklares helt mekanisk. Et mekanisk verdensbillede, efter hvilket sygdomme blev og bliver anskuet som fysiske elementer, isolerede og fragmenterede selvstændige enheder (entiteter), der eksisterer helt uafhængigt af jeget, andre jeger, det omgivende miljø og hele universet. Mennesket menes at kunne behandles som et objekt, hvor menneskets bevidsthed menes at kunne gøres virkningsløs ved et korrekt opstillet eksperiment. Menneskets bevidsthed som en virkningsfaktor i en sygdomsproces ignoreres eller bortforklares i den objektive lægevidenskabelige forsknings interesse. Sygdomsbehandling bliver et objekt, noget, nogle yder, noget, nogle tager eller indoptager”¹.

Vi vil gerne vide, at den læge, der sætter et brækket ben sammen, ved, hvad han gør, og at han kender den type krop, han gør det ved - menneskets krop som sådan. Hos psykoanalytikeren er det naturligvis også mennesket, der har interessen. Det er netop mennesker, der går i analyse. Men det er det enkelte menneske som subjekt, der er omdrejningspunktet. Når lægen stiller sin diagnose via patientens symptombillede, vil behandlingen følge i en indre logisk sammenhæng heraf. Diagnosen

1 <https://tidsskrift.dk/index.php/politica/article/view/9501/17958>

a fører til behandlingen *b*. Lægevidenskaben tager sig ikke som videnskab af det subjektive, hvorimod det subjektive er selve essensen af psykoanalysen.

Psykoanalysen har sin metode at lytte med, og symptomet er det, der skal analyseres. Det foregår i den tale, som den enkelte former i mødet med analytikeren. Måden, blandt andet symptomet indgår i talen på, siger noget om den struktur, den enkelte er til i. Diagnosen er ikke udgangspunktet i analysen. Den træder nok frem som et orienteringsmiddel, kunne man sige, gennem det analytiske arbejde, men den står ikke i en indre logisk sammenhæng med behandlingen. En given psykoanalyse kan netop ikke være præfabrikeret. Den er altid og hver gang sig selv og sin egen version.

Der findes intet subjekt uden symptom

Der følger endnu en afgørende forskel fra lægevidenskabens symptom til psykoanalysens. Lægen svarer på, hvorvidt man fejler noget, og i givet fald hvad. Symptomet er tegn på disse fejlfunktioner. I psykoanalysen er symptomet knyttet til dette at være et talende menneske i en krop, med sprog og blandt andre. ”Der findes ikke noget subjekt uden symptom”, siger Lacan. Symptomet, som psykoanalysen forstår det, er det, der definerer mennesket. Lægevidenskaben opererer med en normalitet og med en videns-diskurs om det anormale. Psykoanalysen dyrker ikke et sådant ideal. Symptomet er for psykoanalysen, hvad viden er for videnskaben.

Der er ingen anden vej ind i det menneskelige end via [det subjektive](#), og det implicerer symptomet. Det at være menneske er ikke symptomløst og kan ikke være det. Det handler derfor for Lacan om at kunne gå fra at nyde af sine symptomer til at lære, hvad den enkelte [kan gøre med sit symptom](#).

Symptomets to-foldighed

Vi har nu indkredset det psykoanalytiske symptoms begrebsfelt. Vi skal også give symptomets struktur et par ord med på vejen. Når vi taler om symptomet i en psykoanalytisk kontekst, har vi med en to-foldet struktur at gøre. Det gør Freud klart allerede i sine første tekster. Symptomet er i Freuds terminologi sammensat af noget ”krop”, som er driften, og noget ”psykisk”, som er ubevidste forestillinger. Driftskomponenten i symptomet er dets rod. Forestillingsdelen kommer som svar på driften. Og det følger heraf, at symptomets udtryk - det forestillede - kan være alt, hvad subjektet kan benytte i det ubevidste forestillingsarbejde.

Forestillings- og driftskomponenten knyttes sammen i denne to-folds-struktur, men er samtidig, om man så kan sige, givet ind i hver sin kilde. Lacan oversætter Freuds skel mellem denne to-folds-struktur ved at skelne mellem det reelle og det symbolske. Men hvorom alt ting er, er der

tale om en del af symptomet, der kan tolkes. Ja, som beder om en tolkning. Det er den symbolske del af symptomet. Den anden del, der er tale om, er en driftsmæssig del - det reelle. Det er to forskellige sider af den samme sag. Denne reelle kerne af symptomet kalder Lacan også "objekt a", (læses "objekt lille a").

For Lacan er symptomet den struktur, som dukker op igen og igen og aftegner unikke mærker i talen. Lacan skelner mellem de tre registre: det imaginære, det symbolske og det reelle. Lacan arbejder videre med symptomet i sin topologi ved at sætte det i arbejde i forhold til sine tre ordner. Hvert register er på den ene side selvstændige registre, men de er knyttet sammen i et indbyrdes forhold. De steder i den struktur, hvor disse ringe mødes i den knude, som matematikerne kalder den borromæiske knude, mærker Lacan sig ved. Og strukturen mellem de punkter - der er altid mere end et punkt, som subjektet gennemløber igen og igen - kalder han symptomet. Lad os tage det med udgangspunkt i talen. Når et menneske inviteres til at tale frit, hvilket man netop gør i en psykoanalyse, så vil denne frihed over tid bevirke en form for tvang. En tvang, som viser sig som en gentagelse. Talen vil ad sine veje og vildveje lede til de samme punkter. Lacan kalder det, der opstår af denne tvang, for symptomet. En måde, subjektet nyder af sit ubevidste på. En nydelse, som er en blanding af nydelse og lidelse.

Analysens arbejde er at analysere disse symptomer, som beder om en tydning. Således kan symptomet erstattes af fordømmelse via tænkningen, eller en latter, som på grund af det subjektive i materialets karakter først kan muliggøres nachträglich via analysen. Men roden, driften, er en sag for sig. Det er i forhold til driften, vi skal søge, når spørgsmålet om modstand dukker op og nye symptomer dannes i kølvandet af det analyserede. Psykoanalysen handler ikke om at udtømme/udrense det ubevidste, selv om det var en af de tidlige hypoteser i Freuds arbejde. Men Freud opdagede, efterhånden som driftsspørgsmålets effekter i det subjektive blev tydeligere og tydeligere, at denne teori måtte undergå forandring. En forandring, som fører til en ny fase i psykoanalysen og får betydning for opfattelsen af både hvad der er muligt, og hvad der kan vise sig umuligt i det analytiske arbejde. En lignende bevægelse sker for Lacan, som sent indfører endnu et symptom, som får en anden status og kaldes symptomet. Med dette begreb får han mulighed for at sige noget om det mulige mål og resultat af en psykoanalyse.

Litteraturliste:

Sigmund Freud. Metapsykologi 1 og 2. Hans Reizel Viborg 1983.

Verhaeghe, P. & Declercq, F. (2002). Lacan's analytical goal: "Le Sinthome" or the feminine way. In: L.Thurston (ed.), Essays on the final Lacan. Re-inventing the symptom. New York: The Other Press, pp. 59- 83.

Sigmund Freud. Hæmning, symptom og angst. Drift. Tidsskrift for psykoanalyse nr. 1-2 . 2011 og nr. 1 2012.

Rolf Retan. Freuds narcissisme. Klim Århus 1988.